

В. А. Савчук,
аспірант, Національний університет ДПС України

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена аналізу функціонування закладів освіти Хмельницької області. У статті виявлені основні тенденції розвитку закладів освіти Хмельницької області, обґрунтована необхідність удосконалення механізму їх фінансування.

The article is devoted the analysis of functioning of establishments of formation of the Khmel'nitskiy region. In the articles discovered basic progress of establishments of formation of the Khmel'nitskiy region trends, the necessity of improvement of mechanism of their financing is grounded.

ВСТУП

Успішний розвиток будь-якої країни є неможливим без створення відповідних умов відтворення людського капіталу, а особливо її інтелектуальної складової. Важливу роль у ефективному розвитку інтелектуальної складової людського капіталу відіграє освіта.

Між освітою та економічним зростанням існує зв'язок, однак він не є прямо пропорційним. Економічне зростання не завжди є наслідком збільшення інвестицій в освіту, а вищий рівень освіченості на-

селення не завжди стимулюють економічне зростання. Однак досвід таких країн, як Німеччина, Японія, Республіка Корея свідчать про те, що рівень освіти може бути своєрідним трампліном для подальшого економічного розвитку. У сукупний рівень освіти держави свою частку вносить кожний її регіон, тому важливим є аналіз функціонування закладів освіти у кожному регіоні та розробка рекомендацій щодо покращення їх фінансового забезпечення та ефективності віддачі від затрачених ресурсів.

Таблиця 1. Основні показники діяльності дошкільних закладів

Роки	Кількість закладів, одиниць	У них місць, одиниць	Кількість дітей у закладах, осіб	Кількість дітей у закладах, у відсотках до кількості дітей відповідного віку
1995	767	52593	46463	43,5
1996	737	49313	41451	44,0
1997	730	47285	37754	39,2
1998	723	46274	36152	39,4
1999	753	35098	35213	44,4
2000	757	34461	34136	43,2
2001	766	33940	34107	45,2
2002	785	34009	34899	49,5
2003	796	34875	35745	52,9
2004	797	34737	36528	55,3
2005	806	35306	36608	56,2
2006	802	35588	37553	60,2
2007	808	35900	39003	61,3
2008	810 ¹	36303	40094	62,9 ²

Джерело: офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблемам розвитку закладів освіти та особливостям їх фінансування присвячено багато статей вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема В. Єрошина, І. Ішиної, І. Кичко, О. Кратт, А. Дєєвої, В. Ніколаєва. Однак більшість праць присвячено дослідженню проблем фінансового забезпечення вищих закладів освіти, подальшої розробки вимагає комплексне дослідження фінансового забезпечення всіх закладів освіти. Тому метою нашої статті є аналіз тенденцій функціонування закладів освіти Хмельницької області та обґрунтування напрямів удосконалення їх фінансування.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Фундамент інтелектуального капіталу держави закладається у дошкільних закладах освіти, їх динаміка у Хмельницькій області представлена у табл. 1.

З даних, представлених у табл. 1, видно, що кількість дошкільних закладів та місць у них поступово зростає. Також зростає кількість дітей, які перебувають у закладах освіти цього типу. Позитивним є те, що на фоні зростання кількості дітей поступово зростає відсоток відвідування дітей дошкільних закладів освіти, однак негативним є те, що частка дітей, що відвідують дошкільні заклади освіти складає всього лише 62,9%. Також негативним чинником є те, що обсяги фінансування дошкільних закладів освіти за рахунок бюджету зростають повільніше, ніж кількість дітей, яка їх відвідує. Це є негативним чинником, оскільки доступ до зовнішніх джерел фінансування у таких закладів освіти обмежений.

Динаміка показників загальноосвітніх навчальних закладів представлена у табл. 2.

З даних табл. 2 видно, що кількість загальноосвітніх навчальних закладів зменшується разом із зменшенням кількості учнів, відповідно зменшується і кількість вчителів, і кількість випускників. Така тенденція обумовлена загальною демографічною ситуацією в області.

Фінансове забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється переважно за рахунок бюджету, однак бюджетних коштів вистачає переважно на заробітну плату працівникам таких закладів освіти, коштів на матеріальне забезпечення не вистачає.

Після закінчення школи випускники стоять перед вибором — яку професію отримати, піти вчитися до вищого закладу освіти чи отримати професійну підготовку у професійно-технічних закладах освіти, динаміка діяльності яких пред-

Таблиця 2. Динаміка показників діяльності загальноосвітніх навчальних закладів

Роки	Кількість закладів, одиниць	Кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах – всього, тис. осіб	З них у закладах		Випуск учнів загальноосвітніми навчальними закладами, тис. осіб		Кількість вчителів, тис. осіб
			денних	вечірніх (змінних), включаючи тих, хто навчався заочно	закінчили школу	закінчили школу	
					II ступеня (одержали свідоцтво про базову загальну середню освіту)	III ступеня (одержали атестат про повну загальну середню освіту)	
1995/96	1099	217,5	214,2	3,3	18,1	10,9	22,5
1996/97	1091	217,8	215,2	2,6	19,9	11,9	21,7
1997/98	1093	218,0	215,8	2,2	19,8	11,2	21,5
1998/99	1090	216,3	214,1	2,2	21,3	12,7	21,4
1999/00	1096	214,8	212,5	2,3	21,9	13,3	21,4
2000/01	1103	212,0	210,2	1,8	21,5	14,7	22,0
2001/02	1099	207,8	206,0	1,8	21,3	15,0	21,4
2002/03	1096	201,5	199,6	1,9	21,3	15,3	21,1
2003/04	1079	194,2	192,3	1,9	20,7	15,1	20,6
2004/05	1076	185,9	183,9	2,0	20,4	15,3	20,1
2005/06	1075	176,7	174,8	1,9	20,1	14,7	20,4
2006/07	1063	168,4	166,5	1,9	18,5	14,2	20,8
2007/08	1054	159,9	158,2	1,7	17,6	13,8	20,7
2008/09	1033	151,7	150,0	1,7	18,2	12,5	20,5

Джерело: офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області

Таблиця 3. Динаміка показників діяльності професійно-технічних закладів освіти

Роки	Кількість закладів на кінець року, одиниць	Кількість учнів, тис. осіб	Прийнято учнів, тис. осіб	Підготовлено (випущено) кваліфікованих робітників, тис. осіб
1995	39	16,5	7,9	7,8
1996	39	15,7	8,9	8,3
1997	35	15,8	8,5	6,8
1998	35	15,9	8,7	7,3
1999	34	16,0	8,4	7,0
2000	34	16,1	8,4	7,2
2001	34	15,2	7,9	7,6
2002	34	14,7	8,5	7,6
2003	34	14,6	8,3	7,1
2004	36	14,8	8,8	7,4
2005	39	15,3	8,8	7,0
2006	39	15,2	9,2	8,3
2007	40	14,7	9,3	8,6
2008	40	15,0	9,6	8,3

Джерело: офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області

Таблиця 4. Динаміка кількості вищих закладів освіти та студентів, які в них навчаються

Роки	Кількість закладів, одиниць		Кількість студентів у закладах, тис. осіб	
	I—II рівнів акредитації	III—IV рівнів акредитації	I—II рівнів акредитації	III—IV рівнів акредитації
1995/96	18	7	13,6	17,9
1996/97	18	9	13,6	19,7
1997/98	16	9	11,0	23,0
1998/99	16	9	10,6	24,9
1999/00	16	9	10,8	25,6
2000/01	15	10	9,6	28,7
2001/02	15	10	10,4	30,3
2002/03	15	10	10,9	32,4
2003/04	15	10	10,9	34,6
2004/05	15	10	10,8	36,8
2005/06	15	10	10,9	39,4
2006/07	15	10	10,6	41,9
2007/08	12	9	8,3	46,9
2008/09	10	10	6,9	47,9

Джерело: офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області

тих учнів спостерігалось у 2001 р., з 2002 р. намітилися стійка тенденція зростання. Зменшення кількості випускників професійно-технічних закладів освіти спостерігалось у 1997 та 2005 рр., починаючи з 2006 р. намітилася стійка тенденція до зростання. Описані тенденції є позитивними, оскільки, за даними обласної служби зайнятості, найбільша потреба у робочій силі протягом 2006—2008 рр. характерна для категорії робітників.

Динаміка кількості вищих закладів освіти та кількості студентів, які в них навчаються, відображена у табл. 4.

З даних, представлених у табл. 4 видно, що кількість закладів освіти як I—II, так і III—IV рівнів акредитації є відносно стабільною. Кількість студентів, які навчаються у вищих закладах освіти I—II рівня акредитації є відносно стабільною, зменшення спостерігалось у 2000, 2007 та 2008 рр. Кількість студентів, які навчаються у закладах освіти III—IV рівня акредитації зростає, що за належної якості освіти є позитивною тенденцією з точки зору розвитку людського капіталу області.

Динаміка кількості прийнятих, випускників, аспірантів та докторантів наведена у табл. 5.

З даних, представлених у табл. 5, видно, що кількість прийнятих студентів до закладів освіти всіх рівнів акредитації зростала до 2006 р., потім намітилася тенденція до зменшення, що зумовлена демографічною ситуацією. Позитивною є тенденція до зростання кількості аспірантів та докторантів.

Однак будь-яка позитивна тенденція потребує підкріплення, у тому числі фінансового, оскільки саме достатнє фінансове забезпечення є запорукою залучення високопрофесійних педагогів та науковців, створення сучасної матеріальної бази та підтримання її у належному стані.

ставлена у табл. 3.

Кількість професійно-технічних закладів освіти до 2003 р. зменшувалась, починаючи з 2006 р. збільшувалась і у 2008 р. досягла 40. Кількість учнів, які навчаються у професійно-технічних закладах освіти є відносно стабільною (рис. 1).

Графіки, зображені на рис. 1 показують, що динаміка прийнятих учнів та підготовлених робітників є відносно стабільною. Зменшення кількості прийня-

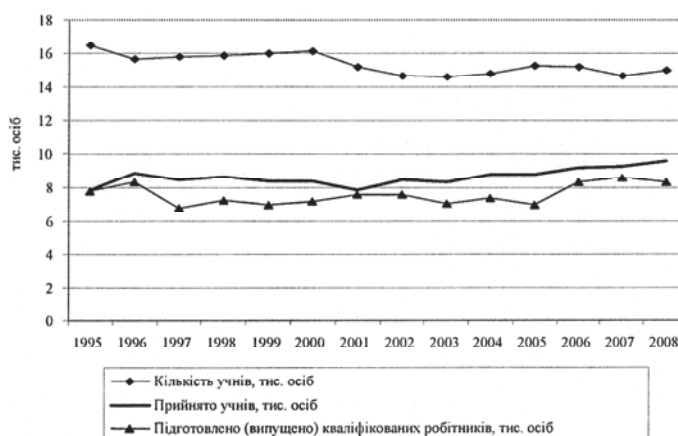

Рис. 1. Динаміка кількості учнів у професійно-технічних закладах освіти

Таблиця 5. Динаміка кількості осіб, які навчаються у вищих закладах освіти

Роки	Прийнято студентів до закладів за рік, тис. осіб		Випущено фахівців закладами за рік, тис. осіб		Кількість аспірантів на кінець року, осіб	Кількість докторантів на кінець року, осіб
	I—II рівнів акредитації	III—IV рівнів акредитації	I—II рівнів акредитації	III—IV рівнів акредитації		
1995	4,3	3,8	4,3	3,4	96	2
1996	4,5	4,6	4,2	2,9	131	2
1997	3,5	6,0	3,7	4,1	138	3
1998	3,4	6,0	3,5	3,9	163	3
1999	3,6	5,8	3,3	5,4	184	3
2000	3,5	7,1	2,9	6,9	201	5
2001	3,8	7,5	2,8	7,9	231	8
2002	3,7	8,1	3,0	6,7	258	9
2003	3,7	8,8	3,1	9,1	270	10
2004	3,8	10,8	3,1	6,2	274	12
2005	3,6	11,4	3,2	7,7	316	14
2006	3,4	12,1	3,4	8,9	368	11
2007	2,8	10,6	2,6	9,0	392	16
2008	2,1	9,8	1,9	10,1	436	19

Джерело: офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області

Таблиця 6. Динаміка кількості студентів, які навчаються за державним замовленням та за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість студентів, які навчаються за рахунок бюджету у закладах освіти I—II рівня акредитації, осіб	6212	6189	6154	6109	6159	5833
Кількість студентів, які навчаються за рахунок бюджету у закладах освіти III—IV рівня акредитації, осіб	10685	10694	10731	10729	11109	11607
Кількість студентів, які навчаються за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб у закладах освіти I—II рівня акредитації, осіб	4588	4714	4448	4581	4483	3512
Кількість студентів, які навчаються за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб у закладах освіти III—IV рівня акредитації, осіб	26115	28706	31169	12086	12046	12649
Обсяги фінансування з державного і місцевих бюджетів закладів освіти I—II рівня акредитації, млрд грн.	5,5	5,8	6	6	6	6
Обсяги фінансування з державного і місцевих бюджетів закладів освіти III—IV рівня акредитації, млрд грн.	2	2	2	2	2	2

Джерело: офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області та Головного управління освіти

Фінансове забезпечення надання освітніх послуг вищими закладами освіти може формуватися з різних джерел, домінуючими серед них є кошти юридичних та фізичних осіб, а також фінансування з бюджету (табл. 6).

З даних, представлених у таблиці 6, видно, що загальна кількість студентів зростає, окрім того зростає кількість студентів, які навчаються у вищих закладах освіти III—IV рівня акредитації за рахунок бюджету (рис. 2).

Графіки, зображені на рис. 2, показують, що кількість студентів, які навчаються за рахунок бюджету у вищих закладах освіти I—II рівня

акредитації є більшою, ніж тих, які навчаються за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб, порівняно із кількістю студентів, які навчаються за рахунок бюджету, збільшився. Не останню роль у розвитку такої тенденції відіграв той факт, що обсяги фінансування цих закладів освіти за рахунок бюджету практично не змінився, тому вони змушені самостійно здійснювати пошук додаткових джерел фінансування.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У цілому можна зробити висновки, що в Хмельницькій області

існує стійкий попит на освітні послуги різного характеру. Бюджетним кодексом України передбачено, що значну частку витрат на фінансування галузі освіти повинні здійснювати місцеві бюджети. Однак кошти цих бюджетів суттєво обмежені внаслідок як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Тому необхідно здійснювати пошук додаткових джерел фінансування розвитку освіти. Як свідчить зарубіжний досвід, такі кошти можуть отримувати заклади освіти від здійснення підприємницької діяльності, отримання спонсорської допомоги, залучення грантів тощо. Тому перспективою подальших досліджень є визначення альтернативних джерел фінансування закладів освіти Хмельницької області.

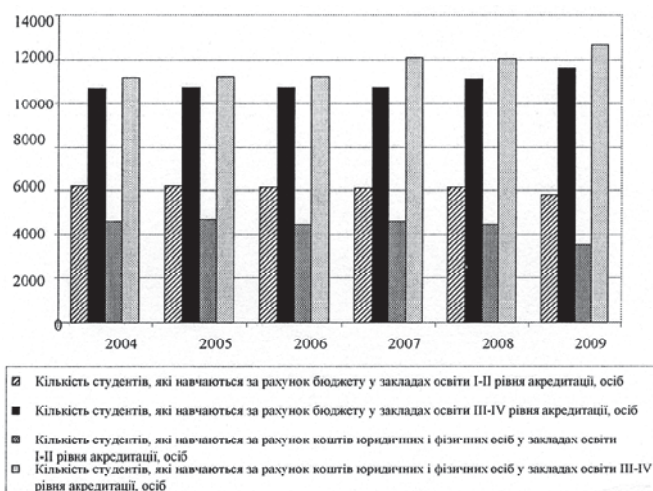

Рис. 2. Динаміка кількості студентів, які навчаються за рахунок бюджету та коштів юридичних і фізичних осіб

акредитації є більшою, ніж тих, які навчаються за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб. Для закладів освіти III—IV рівня акредитації ситуація протилежна, протягом останніх років розрив у кількості студентів, які навчаються за рахунок коштів юридичних і фізичних осіб, порівняно із кількістю студентів, які навчаються за рахунок бюджету, збільшився. Не останню роль у розвитку такої тенденції відіграв той факт, що обсяги фінансування цих закладів освіти за рахунок бюджету практично не змінився, тому вони змушені самостійно здійснювати пошук додаткових джерел фінансування.

Література:

- Ерошин В.И. Источники финансирования образования // Педагогика. — 1995. — № 2. — С. 10 — 13.
- Ишина И.В. Управление внебюджетными ресурсами высших учебных заведений // Университетское управление. — 2000. — № 4(15). — С. 10 — 18.
- Кичко І.І. Фінансування освіти в умовах формування соціально орієнтованої економіки // Фінанси України. — 2003. — № 1. — С. 53 — 58.
- Кратт О., Дєєва Л. Характер розвитку вітчизняної та закордонної сфер вищої освіти // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 6. — С. 89 — 95.
- Ніколаєв В. Правові основи фінансування середньої освіти // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2001. — № 5—6. — С. 150 — 153.
- Офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області // <http://www.statbrd-ic.km.ua/ukr/index.htm>

Стаття надійшла до редакції 15.07.2009 р.